

Praznovanje genocida

Metliški svetniki so na seji v začetku oktobra 1999 na tajnem glasovanju za občinski praznik znova potrdili 26. november, torej dan, ki je kot praznik veljal že prej, a ga nekaj let Metličani niso praznovali.

26. november je vsekakor dan, ki bi se ga v metliški občini morali spominjati po tragediji, ki se je zgodila na Suhorju, ne pa da na ta dan *praznujejo*, kaj šele da je to občinski praznik. To, da občina zdaj znova praznuje na dan dogodka, ki je bil izredno tragičen in celo zločinski, je za demokratsko družbo nerazumljivo.

Zakaj? 26. novembra 1942 se je na Suhorju nad Metliko zgodila ena najhujših tragedij, ki je imela veliko elementov zločinskosti. Na Suhor se je nekaj pred tem zatekel "plavogardištni" Štajerski bataljon, ki se je takrat imenoval "Legija smrti". Ta posebna vojaška enota je nastala v zapletenih razmerah okupacije in komunistične revolucije poleti 1942 na območju Dolenjske. Premalo prostora imamo, da bi podrobneje navajali vzroke za njen nastanek, njeno pot in delovanje poleti in jeseni 1942. O tem obstaja že kar precej ustrezne literature; tudi s tako imenovane "druge strani", s strani, ki do leta 1990 v Sloveniji ni mogla izražati svojih stališč in govoriti o svoji preteklosti.

Neprebrana literatura

Vsem svetnikom metliškega občinskega sveta in drugim vodilnim političnim in kulturnim delavcem v metliški občini lahko zato toplo priporočimo, da si o dogajanju v

letu 1942 na njihovem območju preberejo vsaj prispevek, ki ga je leta 1998 v 28. številki revije *Zaveza* pod naslovom *Zakaj so komunisti zadali Beli krajini tako krvave rane* napisal Janko Maček. Gre za študijo, ki govori o nekih drugih dogodkih in ljudeh, kot je o njih pisala režimska publicistika.

Danes si lahko že vsak oblikuje dokaj objektivni pogled in mnenje o medvojnih in povojnih dogodkih pri nas, le prebrati mora nekaj literature. Če bo koga dogajanje v Beli kra-

jini med vojno zanimalo nekoliko bolj, si lahko izpopolni znanje tudi s pomočjo drugega dela knjige *Odprti grobovi* (podnaslov je *Bela krajina joka*), ki je leta 1970 izšla v Buenos Airesu, dostopna pa je danes tudi v Sloveniji (sicer nekoliko teže, a vendarle).

Revija *Zaveza* je že prej pisala o uglednem profesorju Antonu Ovnu iz Stranske vasi pri Semicu, ki so ga partizani ugrabili in umorili 14. maja 1942. Takrat so v Dolah pri Suhorju umorili tudi Ivana Lojka in v Bušnji vasi očeta Mihaela Kolarja. O tem je

več v *Zavezi* (št. 20, str. 6-18) pod naslovom *Srce, ki je bilo za svobodo* – Anton Oven, pisal isti pisec Janko Maček. Vaska straža iz Semiča je komaj 21. decembra 1942 lahko odšla po iznakaženo truplo prof. Antona Ovna in ga prepeljala v Semič.

Poboji leta 1942

Maja 1942 so partizani ubili trgovca Martina Težaka iz Hrasta pri Suhorju.

27. maja so partizani na Vinomeru ugrabili Antona Starca, uglednega kmetijskega in vinogradniškega strokovnjaka iz Metlike, in ga umorili neznano kje (verjetno na Peščeniku nad Brezovo Rebrijo).

10. junija so partizani na domu na Krvavčem vrhu ugrabili duhovnika Jožeta Kofalta in ga umorili na Brezovi Rebri.

21. junija so partizani ugrabili in umorili Marico Nartnik, učiteljico v Rožnem Dolu.

23. junija so ugrabili posestnika Ivana Klobčarja iz Drašičev in ga prav tako umorili na Brezovi Rebri. Bil je predsednik krajevnje JRZ.

23. junija so partizani na Suhorju umorili kmetico Ivano Lojko, mater v maju umorjenega Ivana Lojka iz Dol.

3. julija 1942 so partizani ugrabili Jožeta Lončariča, kmeta iz Rosalnic, in ga umorili na Brezovi Rebri.

Pravo katastrofo so ti kraji doživeli 21. julija 1942. Takrat so partizani v župnišču na Suhorju ugrabili župnika Janeza Raztresena. V svojem taborišču na Brezovi Rebri so ga strašno mučili in nato umorili.

27. julija so partizani prišli na Lončaričevo njivo blizu Rosalnic, kjer so umorili Marijo Lončarič, vdovo pred tremi tedni umorjenega moža, in 15-letno hčer Anico. Druga hčerka Terezija se je morilcu iztrgala in uspelo ji je zbežati.

9. julija so partizani ugrabili in neznano kje umorili kmeta Alojza Rozmana iz Vidošičev in Antona Kučniča iz Železnikov.

Julija so partizani umorili tudi Janeza Južino iz Dobravic in kmeta Franca Tomca s Primostka.

To seveda niso vsi umori, ki so jih opravljali partizani na tem območju; zaradi omejenega prostora smo jih omenili le nekaj.

Posledice "NOB"

Junija 1942 so partizani ob progi Črnomelj-Metlika izvedli nepomembno akcijo. Italijani so se odzvali žolčno, v Geršičih aretirali šest moških in tri od njih ustrelili. Po partizanskem napadu na Hrast v noči na 23. julij 1942 so Italijani uničili celo vas. Mnoge fante in može so Italijani odpeljali v internacijo. Ljudje so se zato zelo bali partizanov, saj so njihove nepremišljene (ali vendarle?) in nepomembne akcije povzročile hude okupatorske represalije nad nedolžnim civilnim prebivalstvom.

Mnogi moške in fantje si zaradi strahu pred partizani niso upali več spati doma. Nekateri so odšli v Štaterski bataljon, drugi so se skrivali. Kmete so prizadevale "rekvizicije" in uničevanje premoženja. Ko so odpeljali Jožeta Lončariča, so ukazali okoliškim fantom, da so uničili njegovo zidanico na Vinomeru, potem pa so jo sami izropali. Partizani so zažgali mogočni grad Krupa pri Stranski vasi, ki je gorel več kot štirinajst dni, in v poletni soparici je v bližnji in daljni okolici zaudarjalo po dimu.

Partizani so požgali župnišče in šolo na Radovici, nakar so Italijani kot "protiukrep" požgali celo vas. Tragedijam ni bilo ne konca ne kraja. Ljudje so se spraševali, kam takšen "upor" proti okupatorju vodi. Ljudje so zginevali, partizani so požigali gradove, župnišča, šole, Italijani so kot "protiukrep" streljali talce, ljudi zapirali in jih odvažali v internacijo, požigali hiše in celo cele vasi. Prihajali so glasovi ne le o partizanskih umorih uglednih ljudi, ampak tudi o hudih mučenjih žrtev. Toda podobni in še hujši glasovi so prihajali tudi od drugod z Dolenjskega in iz Ljubljane.

Mnogi so na začetku simpatizirali in celo sodelovali s tistimi, ki so se organizirali v odpor proti okupatorju. Med njimi je bil tudi suhorska žrtev s 26. novembra 1942, pater Norbert Klement, metliški kaplan od leta 1937 do 1942. Bil je celo tajnik odbora OF. Toda potem ko so ljudje videli, kakšen "odpor" proti okupatorju je pravzaprav to, kaj se skriva za OF in partizanstvom, ko so videli in poslušali o partizanskih umorih najmanj dvajsetih domačinov, so se začeli odvracati od OF in partizanstva. A veli-

ko drugih možnosti ni bilo. Protirevolucija je postala zatočišče!

Teroristični napad

Vse to je povzročilo, da se je protirevolucionarna enota "Legija smrti" nastanila na Suhorju. Ker pa so komunisti prvenstveno zasledovali svoj glavni cilj, komunistično revolucijo, so svoje partizanske enote takoj poslali proti Suhorju oziroma proti tamkajšnji postojanki. Vedeli so, da je postojanka slabo branjena, saj je pri protirevoluciji šlo za izrazito izsiljeno pozicijo, ki se kot takšna ni do vseh potrebnih detajlov vajsko organizirala.

Partizansko vodstvo je nad Suhor poslalo Cankarjevo brigado in 13. hrvaško brigado. Podrobnosti o napadu tu ne bomo navajali, saj si jih lahko vsak prebere v literaturi. Npr. v: Lado Ambrožič-Novljan, *Cankarjeva brigada*, 1975, str. 62-66; Janko Maček v reviji *Zaveza*, št. 28, str. 22-27, Ivan Korošec, *Prva nacionalna ilegala*, Ljubljana 1993, str. 140-142; Jože Klemenčič v reviji *Borec* (1968, str. 431-433); France Grum v reviji *Vestnik* (Buenos aires 1964, št. 1-2). Navedli smo literaturo z "obeh strani" in iz nje si lahko vsak ustvari dokaj objektivno podoba o suhorski tragediji.

Pokola ujetnikov

Partizani so s svojo koncentrirano močjo ponoči na 27. november 1942 z lahkoto zavzeli suhorskostojanko. Zažgali so šolo in župnišče in branilce prisilili k vdaji. Mimogrede, ko govorimo o tej in podobnih postojankah, je treba imeti pred očmi, da je šlo predvsem za samoobrambo in za defenzivnost, ne pa za

kakšno izrazito ofenzivnost, tako kot je to bilo značilno za partizane oziroma za revolucijo. Z napadom na Suhor, ki je imel vse elemente zločinskosti, saj ni bil z ničimer izzvan, predvsem pa ne kakor koli upravičen – šlo je pač za tipičen revolucionarni akt! – so tam partizani pobili najprej 23 ljudi oziroma branilcev, mnogo pa so jih zajeli. Ujetnike so odgnali na Popoviče pod Gorjanci, kjer so nekaj vodilnih strahovito mučili, kasneje pa umorili. Pri tem naj bi bili umorili 8 ljudi, ki so še vedno zakopani na Popovičih. Domačini okoli Suhorja vedo, kje je njihov "grob".

Med zajetimi, mučenimi in umorjenimi sta bila tudi metliški kaplan Norbert Klement, ki se je med protirevolucionarnimi legisti znašel kot kurat, in poveljnik "Legije smrti" Dobrovolje Vasiljevič-Iztok.

Suhorska tragedija

26. novembra 1942 se je zato na Suhorju zgodila huda tragedija. Partizanski napad na suhorskostojanko je bil izrazito zločinsko dejanje. Morda se bodo komu te besede zdele trde, toda dejstva so takšna in poimenovanje dogodka je lahko samo takšno. Prepričani smo lahko, da bo prej ali slej tudi suhorska tragedija podrobno zgodovinopisno raziskana, prav tako medvojna zgodovina komunistične revolucije in posledično seveda zgodovina protirevolucije, med katero se je v tistem letu 1942, polnem hudih dejanj, znašla tudi "Legija smrti" kot posebna in pionirska protirevolucionarna enota.

Ker občinski praznik ni nekaj "kar tako", ampak gre za slavnostni dogodek, ob katerem se v nekem

okolju ljudje spomnijo in zavejo svojih korenin, ko se zavedo obče civilizacijskih vrednot, ko mlade ljudi, še posebej po šolah, opozorimo na svetla dejanja ali osebnosti iz naše preteklosti in na vrednote, ki jih moramo negovati in krečiti, se v našem konkretnem primeru postavi zelo zoprno vprašanje, kako je lahko takšen dogodek, kot je bila tragedija na Suhorju, ki je vsebovala mnoge elemente zločinskosti, zgled in vzpodbuda prebivalcem, predvsem pa mladim.

Primerni datumi

Občina bi si morala za svoj glavni praznik izbrati dogodek, ki bi bil izrazito pozitivno naravnani in bi povezoval vse ljudi. 26. november zagotovo ni dogodek, ki bi povezoval, ampak lahko vedno sproži tudi razdvajanje.

Mnogo je dogodkov in ljudi, ki bi se jih Metličani morali spominjati in ki bi jim lahko dajali in pomagali razvijati domačijsko in etično samozavest. Pred nedavnim umrli Jože Dular je vsekakor osebnost, ki je izrazito pozitivna, kot takšna povezovalna, saj je s svojim humanističnim delom za Metliko naredil izjemno veliko. Spomin nanj, rojen je bil 24. februarja 1915, je vreden cele Dolenjske, ne le Metlike, kateri je posvetil vse svoje življenje in jo kulturno obogatil tako kot verjetno nihče drug.

15. oktobra 1865 je bila v Metliki ustanovljena prva narodna čitalnica na Dolenjskem. Kaj je pozitivnejše naravnano, kot je zavest o čitalnici kot izrazito humanistični ustanovi, ki je poleg tega pomembno budila slovensko narodno zavest?

Imeniten datum za občinski praznik bi bil datum iz leta 1524, ko je Metlika postala mesto. Če bi bilo tu težko določiti natančen datum, pa bi ustrezal 10. december 1588. Takrat je nadvojvoda Karel predpisal Metličanom volilni red za volitve mestnega sodnika. S tem je postala Metlika tudi de jure mesto. Primeren bi bil tudi 18. avgust 1407; takrat je cesar Leopold IV. izdal listino, na kateri je Metlika prvič omenjena kot mesto Metlika (Statt Möttling).

Metlika je lahko nadvse ponosna, da je 18. septembra 1869 dobila prvo požarno brambo na Slovenskem.

Ivo Žajdela

Suhor, kraj genocidnega zločina 26. novembra 1942